

DEBATT

Ikke statens feil at kommunene ikke vil

Så lenge Stortinget ikke følger opp de grunnleggende prinsippene for forholdet stat-kommune, blir det ikke orden på økonomien.

Barne- og ungdomstallet faller kraftig og dermed går utgiftsbehovet på oppvekstområdet ned, men kommunene vegrer seg for å vri ressursbruken til helse- og omsorg for å unngå opprivende skolestrukturdebatter, skriver artikkelforfatteren. Bildet er fra en demonstrasjon i Stange. Der vedtok kommunestyret imidlertid skolenedleggelse. Foto: Terje Lien

Håvard Moe

SENIORRÅDGIVER, KS KONSULENT

PUBLISERT 12.11.2025 - 05:00

Etter å ha lest noen hundre økonomiplaner, er det fort å bli vettskremt.

Meninger i debattinnlegg står for skribentens regning

Store deler av Kommune-Norge vrir seg i økonomiske smertekramper. Det ropes høyt om mer penger fra staten og mindre statlig detaljstyring. Men det er jo fraværet av statlig detaljstyring som har satt store deler av sektoren i denne kattepinen.

Etter å ha reist Kommune-Norge på kryss og tvers 200 dager i året i snart et halvt liv, har jeg sett det meste av de utfordringene kommunene strever med.

Den tiltakende mangelen på arbeidskraft og kompetanse er uten tvil den største.

Et annet problem er de enorme forskjellene i økonomisk handlingsrom takket være liten utjevning av lokale inntekter fra kraft, havbruk, vindkraft, finans og eiendomsskatt. Også statens manglende fullfinansiering av nye oppgaver og lønns- og prisvekst gir utfordringer.

Men det kommer aldri til å bli styr på kommuneøkonomien før Stortinget enten slår fast en gang for alle – eller gir opp – følgende tre prinsipper i forholdet mellom stat og kommune:

LES OGSÅ

Stoltenberg vs. kommunene

Det første er demografikompensasjonen, som er netto kompensasjon. På side 14 i kommuneproposisjonen for 2026 står det en liten, men viktig setning: «TBUs beregning av merutgifter av demografiske endringer er et netto anslag på summen av mer- og mindrekostnader i ulike aldersgrupper.»

Når staten forteller at anslaget på kompensasjonen i 2026 er på 2,9 milliarder, så er dette netto veksten i demografikostnadene. Som følge av de store demografiske endringene vokser helse- og omsorgsområdet med anslagsvis 4,9 milliarder i 2026. Barne- og ungdomstallet faller kraftig og dermed går utgiftsbehovet på oppvekstområdet ned med ca. 2 milliarder.

Det er differansen på 2,9 milliarder som staten kompenserer for. Siden vi har rammefinansiering av sektoren, forutsetter staten at kommunene selv er i stand til å flytte ressursene fra oppvekst over til helse og omsorg.

Men det vil vi jo ikke. Så da holder vi budsjettene kunstig lave i helse- og omsorgssektoren for å slippe opprivende skolestrukturdebatter. Så kaller vi det heller merforbruk i helse og omsorg. Men det er jo ikke det – det er feil

budsjett.

Det kommer anslagsvis til å koste staten 20 milliarder kroner mer i 2035 om ikke sektoren aksepterer prinsippet. Alternativer er gigantiske merforbruk hvert år de ti neste årene, eller at staten øremerker pengene og tvinger de over til helse- og omsorgssektoren.

Det andre prinsippet er at renter ikke en del av den kommunale deflatoren. Vi har en selvstendig kommunesektor som låner de pengene de vil. Det har medført en voldsom gjeldsvekst de siste ti årene. Alle vet, eller burde vite, at renter ikke kompenseres i deflatoren.

Stigende renter gir kommuner med stor gjeld problemer. At lokalpolitikkerne selv ikke er i stand til å begrense sin investeringslyst eller spre investeringene ut over tid, kan vi neppe klandre staten for.

Det er krevende nå, men etter å ha lest noen hundre økonomiplaner om hva sektoren planlegger å låne, er det fort å bli vettskremt om hvordan dette kommer til å være i 2030.

Det er to alternativer i en slik situasjon. Enten tar staten renteregningen og «belønner» dem som har lånt seg opp med rentekompensasjon – på bekostning av de kommunene som har vedtatt ansvarlige investeringsprogram. Eller så må statsforvalterne godkjenne alle låneopptak for alle kommuner over et gitt nivå.

Det tredje prinsippet er at sektoren finansieres per innbygger. Kommunen mottar skatt og rammetilskudd per innbygger. Flere innbyggere betyr mer penger. Når innbyggertallet faller, reduseres inntektene tilsvarende.

Før tilstrømmingen av flyktninger fra Ukraina hadde nesten halvparten av landets kommuner fallende folketall. Fortsatt gjelder dette i underkant av hundre kommuner.

Den hjerteskjærende realiteten er at den største trusselen mot bærekraften i sektoren nå er fred i Ukraina. Både fordi flyktningene sikrer inntekter gjennom økt innbyggertilskudd og fordi de representerer sårt tiltrengt arbeidskraft.

Vi har lenge hatt en massiv sentralisering i Norge. Med mindre staten innfører et «folketallnedgangskriterium» i inntektssystemet eller slår sammen kommunene til store regionkommuner, vil et stort antall kommuner ha evigvarende negativ realutvikling i økonomien.

Det er nå snart tre år siden jeg var [ute i Kommunal Rapport](#) og sa at vi kommer til å ha 100 kommuner på Robek i løpet av ti år. Vi ligger langt foran skjema.

Kommunal Rapport

Ansvarlig redaktør og administrerende direktør: Britt Sofie Hestvik

Nyhetsredaktør: Tone Sidsel Sanden **Politisk redaktør:** Agnar Kaarbø **Utviklingsredaktør:** Espen Andersen **Debattredaktør:** Ragnhild Sved **Markedsdirektør:** Fred Scharffenberg

Kommunal-Rapport.no er redigert på uavhengig grunnlag og etter de normer og regler som er nedfelt i Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten.

Kontaktinformasjon:

Besøksadresse:

Boks 1940 Vika, 0125 Oslo

Haakon VIIIs gt. 9, 0161 Oslo

Tlf: 24 13 64 50

E-post:

redaksjon@kommunal-rapport.no

abonnement@kommunal-rapport.no